Print Date: 25 October 2026. Source: Page 3, La-merḥav - למרחב, 18 September 1964 *** Historical Jewish Press, The National Library of Israel and Tel Aviv University

תורת העבודה של הרב ברנדוין

מאת עמי שמיר

בין כפה רעשור, סמוך לסר־פם של עשרת ימי תשובה, נכ־נסנו אצל הרב יהודה צבי בראנד־ווין, ראש המחלקה לסיפוק צרכי דת של ההסתדרות, לשמוע מה חדש בשדה הסינתזה המעשית בין דת ל־סוציאליזם.

עלינו אל קומתו השניה של בית נושן ברחוב הלל הזקן בתל־אביב וכשיצאנו ממנו, כעבור שעה תמי־מה, הרהרנו שלא יכול היה הרב צבי־יהודה לבחור לו שם־רחוב יאה יותר למגוריו. בחדר־הכניסה לדירה הקטנה קיבל את פנינו אברך צעיר, שהכניסנו בלא שהיות אל הרב. ה־רב בראנדווין, עטוף חלוק פרחו־ני, כיפת־קטיפה שחורה לראשו ו־פיאותיו הבהירות מסתלסלות ויור־דות לו עד כתפיו, לחץ ידנו לבר־כה והושיבנו אל שולחנו. שולחן־העץ הפשוט היה מכוסה מפת־קטי־פה ירוקה, הקרויה באידיש „פלוש" — מסוג המפות שהעלו בזכרוני הדי־ילדות רחוקה בעיירת מולדתי. מל־בד השולחן והכסאות הזקופים הי־שנים, עמד בחדר ארון־ספרים גדול וגדוש, אשר ספרי־הקודש שבו גל־שו אל איצטבת־עץ מאולתרת המות־קנת על ידו.

שניהם עוסים בקנה אחד

הרב הצית את הראשונה בשרש־רת הסיגריות, אותן עישן במרוצת הראיון וציפה לשאלתנו הראשונה. שאלנוהו כיצד עלה המיזוג הזה בין דת להסתדרות, ואיך מסכם כבוד הרב את הנסיון מקץ שבע השנים הראשונות.

אמר הרב בלא להשתהות גם רגע אחד: דמות הדת עיקרה בעיני אהבת הזולת. מי שמקיים מצוות אהבת אדם לזולתו, מקיים ממילא מצוות אהבת אדם למקום. אדם ש־אינו אוהב את זולתו, אינו רואה את האור המחייה, ואילו מי שמקיים א־הבת הזולת, מכיר ממילא במציאות הבורא. ומהי ההסתדרות אם לא צו־רה מאורגנת של דאגה לזולת (המ־שכנו בלבנו את רעיונו של הרב)? משמע, שני הדברים עולים בקנה אחד ואין כל סתירה ביניהם.

הכוונה בייסוד המחלקה — ממשיך ואומר הרב — היתה הקמת גשר בין דתיים לחילוניים, אף על פי שאינני סובל את ההבדלה הזאת. לפי שאין לומר על שום אדם שמ־קיים את כ ל המצוות, וגם מי שאי־נו מקיים מצוות, מקיים דברים ר־בים שיש בהם צד זכות. כולנו פש־רנים, אומר הרב במבטא עברי צח ונאה, כיאה ליליד הארץ, וכל אחד מתפשר לפי השגתו ולפי הסביבה שבה הוא חי.

כשבאו אלי מן ההסתדרות לפני שבע שנים — המתווך העיקרי היה לוי־יצחק הירושלמי, בחור פיקח מאד — והציעו לי לעמוד בראש מחלקה דתית בהסתדרות, שאלתי: למה ל־כם אותי? אמרו לי: ישנם בהסתד־רות הרבה חברים דתיים, אבל הם מתביישים לפנות אלינו בעניינים א־לה. כשישב שם כבוד הרב, לא ית־ביישו ויפנו.

כיוון שכך, הסכמתי. לספק צר־כיהם הדתיים של יהודים — למה לא? השיחה כולה ארכה שלוש ד־קות. שאלו אותי: ומשכורת אינך רוצה? אמרתי: משכורת? בעבור מה? תפקיד זה קרוב ללבי ואעשנו בלי משכורת. ובאמת, שלוש שנים עבדתי בלי משכורת. כל כוונתי הי־תה לפתוח דרך, להתחיל בענין. אבל כולם חשבו שאני מקבל שכר בעד טרחתי וכיוון שכך, נידלדלו מקו־רות פרנסתי. גם העבודה עצמה הע־סיקה אותי הרבה בזמן הראשון ולא נתפניתי לעסוק בדברים אחרים. בי־קשתי איפוא משכורת וקיבלתי.

אהוב את העבודה

כשנכנסתי לעבודה קמה התנגדות גדולה. האגודה, הפועל־המזרחי — כולם קמו עלי כאיש אחד. כתבו נגדי בעתונים, מתחו עלי ביקורת, אך לא שמתי לב, כי ידעתי שאני עושה דבר טוב למען הכלל. הפועל־המזרחי רצה מונופול על הדת — ואנחנו התנגדנו לכך.

הסוף, שהכירו בצדקתנו. וקולות הביקורת נשתתקו. באחרונה אף נב־חרתי למועצה הדתית — על־ידי ה־רב אונטרמן בעצמו, ולא מטעם שום מפלגה.

ואיך קיבלו את הדבר חברי ה־הסתדרות עצמם? משיב הרב: ב־„להכעיס" לא נתקלתי, מפני שכא־מור אין שום סתירה בין פועל ובין איש דתי. אמרו חז"ל: גדול הנהנה מיגיע כפיו יותר מירא שמים. מאי משמע ה נ ה נ ה? מדוע לא אמרו: ה ע ו ס ק? מפרש אני: נהנה מיגיע כפיו — למען הכלל. כי על פי התורה אין אדם חי לצורך עצמו, אלא למען הזולת. בדומה לכך מצי־נו במשנה: אהוב את המלאכה. מש־מע, צריכים לאהוב את העבודה, ש־יש בה משום נתינה לכלל.

לפיכך — אומר הרב בראנדווין — שואפי חסוציאליזם מקרב בני ע־מנו, העקרון „אהוב חברו כנפשו" נטבע בדמם, ולכן קפצו על המר־כסיזם ועל שאר רעיונות השיתוף. לא מקרה הוא שיהודים קרובים לזה יותר משאר אומות. ומשום כך אין כל סתירה בין דת לסוציאליזם, או, אם תרצה לומר — להסתדרות.

וכיצד תורגמו העקרונות הנעלים הללו לשפת המעשה? יבול — יש ויש, הן בשדה סיפוק צרכי־דת מע־שיים, והן במפעלי תרבות גדולים, כגון הוצאת תלמוד בבלי מפוסק, שנסתיימה לפני שנה. התלמוד כו־לו, לפי הוצאת וילנא המפורסמת, הועתק תוך הכנסת 12 סימני־פיסוק, כולל נקודה פשוטה, נקודה מפרידה וקו גטוי. „עשינו זאת — אומר ה־רב — לנוחותו של הפועל החוזר עייף מן העבודה וקשה לו להבין את הכתוב בנוסח המסורתי חסר סימני הפיסוק. ועל פי מה נעשה הפיסוק? הרי יש חילוקי־דעות בין מפרשים שונים גם בשאלה, היכן מתחיל משפט זה ונגמר משפט א־חר? בענין זה הלכנו אחרי רש"י — אומר הרב. אגב, עד היום מכרה המחלקה לסיפוק צרכי דת של ה־הסתדרות, ששמה מתנוסס על ה־ש"ס החדש, כ־4000 סדרות־ספרים, דבר שכיסה חלק הגון מן ההוצאות.

אבל המחלקה עוסקת גם בעניינים פרוזאיים יותר. באחרונה — מספר הרב בראנדווין — סיפקנו 10,000 מחזורים, 3000 טליתות, 2000 זוגות תפילין (מחיר היחידה: 20 ל"י), 50 ספריות של ספרים תורניים, 2000 ספרי תורה (מחיר של ספר תורה — בין 2000 ל־2500 ל"י).

בדי עזרת־נשים

בעוד הרב מונה — על פה — את סעיפי הפעולה וסכומי ההוצאות, נכנס לחדר גבר צעיר, לבוש מכנ־סי־חקי וחולצה אפורה קצרת שר־וולים, יעקב וולים שמו. מסתבר שהוא חזן שהתפלל בימי ראש־הש־נה בקיבוץ גשר־הזיו שבגליל המ־ערבי ועתה בא לדווח לרב. נו, ואיך היה שם? שואל הרב. יוצא מן הכ־לל! משיב החזן וולים. בית־הכנסת היה מלא וגדוש. באו אנשים מי־שובי הסביבה, באו תיירים. ומספר הנשים עלה על מספר הגברים. כ־500 איש ואשה נדחקו באולם הצר. אמנם, היה קושי: לא הקימו מחיצה לעזרת נשים, והן רק ישבו מן הצד, אבל מלבד זה היה הכל מצויין!

הרב בראנדווין אינו מתרגש מ־ענין העדר המחיצה בין גברים ונ־שים בבית־הכנסת של גשר־הזיו, ול־אחר שהוא פוטר את החזן וולים ומבקשו להמתין לו בחוץ, הוא מס־פר לנו על המניינים הרבים שנערכו על־ידי מחלקתו בקרבי הארץ בראש־השנה. בין השאר סודר לראשונה מנין בבית־הכנסת הקבוע של ע ר ד. נשלח לשם רב וחזן. בכלל, אומר הרב, כל מי שפונה אלינו ומבקש סידור מנין או צרכי קודש — אנו נותנים לו. אין בודקים ומדקדקים אם יש לו פנקס־חבר או אם אין לו. וכי מי בארץ הזאת איננו חבר הסתדרות? מסתבר שמועצות פוע־לים רבות פנו אל המחלקה בבקשה שתסייע להן לערוך מניינים בבתי־ההסתדרות בימי החגים. והמחלקה נענתה.

עוד דבר — אומר הרב — במ־שך הזמן הכשרנו 60 מטבחים במפ־עלים גדולים של ההסתדרות (סול־תם, פניציה, קלת־אפיקים וכו') ואף כיפקנו מערכת כלים נוספת לאלה שהתקשו לעמוד בהוצאות ההכשר. כל זה הסתכם בהוצאות ניכרות. בכמה? תקציב המחלקה לשנה ה־נוכחית הוא 400 אלף ל"י — והוא בלי ספק הסכום הגדול ביותר ש־מוציא איזה שהוא ארגון פועלים בעולם על סיפוק צרכי הדת של חלק מחבריו.

איך־היוחסין

כשכילה הרב למנות את פעולות מחלקתו, ביקשנוהו שיספר לנו קצת על עצמו. ר' צבי יהודה לא סרב. הוא נולד לפני 62 שנה בצפת, עיר המקובלים, וספג תורה מנעוריו. שו־שלת־היוחסין שלו היא מן המכו־בדות ביותר: ר' יהודה צבי הוא נכדם (לא מדור ראשון, כמובן) של המגיד הגדול ממעזריטש, של המגיד מזלוטשוב, של ר' אלימלך מליזנסק ושל ר' לוי יצחק מבארדיטשוב — אם למנות רק את הרבנים המפור־סמים ביותר.

בפרוץ מלחמת־העולם הראשונה, והוא אז בן 13, נסע עם אמו להונ־גריה וישב שם שלוש שנים, כשהוא יוצק מים על ידיו של הרבי מסט־מר. הלא הוא ר' יואליש טייטלבוים המפורסם.

בשנת תר"פ (1920) הזרה המש־פחה לארץ ועברה לירושלים. ואז — אומר הרב — התמסרתי לקבלה, עליה שקדתי ארבעים שנה. הייתי תלמידו של הרב אשלג, שפירש — ב־21 כרכים — את ספר הזוהר. כ־שהלך הרב אשלג לעולמו, המשכתי את מפעלו וחיברתי פירוש לספר תיקוני הזוהר, בשם „מעלות הסו־לם" (פירושו של הרב אשלג נקרא „הסולם").

ואז פנה אלי אחד מתלמידי, יהו־די עיראקי עשיר, שאקבל על עצמי הוצאת כתביו של האר"י הקדוש. הלא הוא ספר „עץ חיים" ו„שמונה שערים", והוא יממן את הדבר. אר־בע שנים שקדתי על המלאכה הזאת והוצאתי 16 כרכים — עם סימני פיסוק, ומראי מקומות והגהה נקיה. זוהי ההוצאה השלמה היחידה של כתבי האר"י הקדוש, אותם חיבר. כידוע, ר' חיים ויטאל, לפי שהרב יצחק לוריא אשכנזי (הוא האר"י) לא כתב בימיו אף שורה אחת ואת כל תורתו דרש על פה.

מקובץ וטפסן

בירושלים עסקתי לא רק בתורה אלא גם במלאכה, מספר הרב בראנ־דוויין. ביום עבדתי כטפסן בבנין ואחרי העבודה לימדתי שעורים ב־קבלה. היו לי אז תלמידים רבים — כ־50 במנין — ביניהם צעירים ואף זקנים ומכובדים. בזמן שישבתי עם תלמידי, באו אלי אנשים מתל־אביב וביקשוני שאעבור לעירם וא־למד אתם קבלה. הבטיחו לי דירה ופרנסה. כיוון שמטופל הייתי בשבעה ילדים (מאז נולד לרב גם צאצא שמיני), הסכמתי. חשבתי שאשב ב־תל־אביב שנים אחדות ואחזור לי־רושלים, אך הדבר לא נסתייע ואני יושב בתל־אביב עד היום הזה.

יושב לו איפוא הרב בראנדווין ברחוב הלל הזקן ומוסיף לשקוד על התורה. „מן ההסתדרות לא מטריחים אותי הרבה. מניחים לי לשבת בבית ורק כשיש בעיות או שאלות, או כשמתכנסות ישיבות — אני בא. יש לי טלפון ואפשר להתקשר אתי בכל עת. איש הקשר שלי בוועדה המ־רכזת הוא החבר חסקין, ואתו אני בא במגע־ומשא בשעת הצורך.

והיש לרב תוכניות כלשהן לע־תיד? מה בענין החינוך, למשל? שמענו כי יש בכוונתו להקים בתי־ספר דתיים מיוחדים במסגרת ההס־תדרות. האם נכונה השמועה?

משיב הרב: בענין החינוך לא זז לפי שעה מאומה. אשתקד היינו אצל אשכול ושוחחנו עמו. רצינו לחפש דרכים להקנות ידיעת היהדות וער־כיה לילדי בתי־הספר, כדי שייידעו מה הרכוש שיש לנו. אבל לפי שעה לא נעשה מאומה. אם יהיה הדבר אקטואלי נעשה דברים רבים, אולי גם נקים בתי־ספר מיוחדים, אך עוד חזון למועד.

ובנימת תקווה זו, המעוררת קוש־יות רבות, נפרדנו מרבה של ההס־תדרות.

הרב בראנדוויין במועצת ההסתדרות